

**АРТУР
ШОПЕНГАУЭР**

KUOLEMA JA
KUOLEMATON

Артур Шопенгауэр
Kuolema ja kuolematon

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25450660

Kuolema ja kuolematon:

Содержание

Esipuhe	4
KUOLEMA JA KUOLEMATON	12
Конец ознакомительного фрагмента.	27

Arthur Schopenhauer

Kuolema ja kuolematon

Esipuhe

Pessimismin suuri filosofi, *Arthur Schopenhauer* – hän, joka Hegelin teesiä "Kaikki todellinen on järjellistä" vastaan asetti antiteesinsä: "Maailma on jotakin, jonka ei pitäisi olla olemassa" – esitellään tällä pikku käännöksellä ensi kertaa suomeksi. Tämä tutkielma kuuluu jälkeempään toisessa painoksessa ilmestyneenä erillisenä lisäyksenä filosofin suureen *Die Welt als Wille und Vorstellung*-teokseen (toisen nidoksen 41. luku, varsinaiselta nimeltään "Kuolema ja tosiolemuksemme häviämättömyys") ja edustaa hyvin tekijänsä omituista maailmankatsomusta.

Siitä käy ilmi hänen tekemänsä jyrkkä ero niiden metafyyssillisten maailmantekijäin välillä, joita hän nimittää "tahdoksi" ja "intellektiksi" eli "ymmärrykseksi" ja jotka hänen kielenkäytössään merkitsevät varsin toista kuin mitä ne jokapäiväisessä kokemuksessa tarkoittavat. "Tahto" on yksi ja sama kaikissa elävissä ja elottomissa olennoissa, ajaton, koska se ei kuulu ilmiömaailmaan eikä senvuoksi ole "ymmärryksen" havaintomuotojen, ajan ja paikallisuuden alainen; sen vuoksi myös "tahto" meidänkin tosiolemuksenamme jää kuoleman koskemattomaksi. Tätä tarkoittaa "tosiolemuksemme

häviämättömyys". "Ymmärrys" sensijaan on vain väline, jonka "tahto" elollisissa olennoissa on itselleen luonut vaikuttimiansa palvelemaan; samoin kuin nykyään Bergson, opettaa siis Schopenhauer, että "ymmärryksellä" on puhtaasti käytöllinen tarkoitusperä – senvuoksi "ymmärrys" ja sen mukana tajunta, muisti j.n.e. häviää kuolemassa.

Mutta mikä tekee Schopenhauerin kohta satavuotiaan filosofian nykyaikaiselle lukijalle nautittavaksi, eivät ole nämä metafyyssilliset spekulatiot, joiden uskomattomaan haurauteen loogilliselta kannalta katsoen kohta viittaamme, vaan nerokas persoonallisuus Arthur Schopenhauer, se aivan omalaatuinen sointisävy, mikä hänen elämäntunnonllaan oli ja jota hän filosofiassaan taiteellisella nerokkuudella tulkitsti.

Useimmat metafyyssilliset filosofit – Platon ja Spinoza ovat siitä kenties paraimmat esimerkit – ovat itse asiassa enemmän runoilijoita kuin ajattelijoita, heidän maailmoja syleilevät "järjestelmänsä" enemmän runollisen mielikuvituksen kuin tieteilevän tutkimuksen tuotteita, heidän varsinainen voimansa enemmän elämyskyläisessä taiteellisessa "näkemyksessä" kuin loogillisten perusteiden varaan nojautuvassa ajattelussa. Säännöllisesti tämänsuuntaiset filosofit viimekädessä vetoavatkin jonkinlaiseen – toisinaan suorastaan ylijärjellisenä esitettyyn – "intellektualiseen havaintoon" tai minkäniminen tuo korkein tietokyky kulloinkin lienee, jonka kautta filosofin sisäiselle silmälle paljastuu maailman tosiolemus. Näin Schopenhauerkin. On ihmisiä

– väittää hän – muutamia kullakin vuosisadalla, joissa "ymmärrys" vapautuu "tahdon" orjuudesta, kohoaa maailman intohimottomaan tarkasteluun, muuttuu itseunhoisessa, puhtaassa kontemplatiossa "heleäksi maailmansilmäksi", joka kirkkaasti näkee ilmiömaailman haihtuvien muotojen ikuiset perikuvat. Nämä ihmiset ovat neroja – mutta oikeastaan Schopenhauer tunnustaa vain taiteellisen nerokkuuden.

Senmukaisesti on hänen omakin elämännäkemyksensä konkretinen, tunnekylläinen fantasiaelämys, juuri sen lajin elämyksiä, joista kaiketi suuret runoelmat kaikkien taiteiden alalla kumpuavat. Sellaisissa elämyksissä on ihmisen koko henkinen tarmo liikkeessä; määrättyjen merkityksellisten elämänkuvien lumoihin joutunut mielikuviutus työskentelee voimakkaasti; se on kuin ahjo, jonka paljetta puhaltaa ja hehkua ylläpitää näiden elämänkuvien tunneviri; jälkimäinen myös hallitsee mielikuviutuksen työskentelyä, antamalla sen tuotteille taiteellisen, s.o. tunne-elämämme sopusointuvaatimuksia tyydyttävän eheyden.

Ylläolevaa valaisee silmäys joihinkin Schopenhauerin komeimmista sivuista; mitenkä hänen "näkemyksessään" itse oleminen on onnettomuutta, kaikki pysyvä tyydytys mahdoton, vain tuska positivistista, mutta nautinto negativista, ainoastaan kärsimyksen lakkaamista – kaikki johtuen siitä, että maailman ja elämän olemuksena on "sokea", järjetön "tahto", pyyde, joka on loppumaton ja määrätön kuin sen ulkoinen ilmaus, ääretön aika ja paikallisuus – sitä kuvaa Schopenhauer ihmiselämään nähden

seuraavaan tapaan:

Tiedottomuuden yöstä herää tahto elämään yksilönä, herää äärettömään maailmaan, lukemattomien muiden yksilöiden joukkoon, jotka kaikki pyrkivät, kärsivät, harhailevat, ja kuin läpi ahdistavan unelman kiiruhtaa se takaisin entiseen tiedottomuuteen. – Mutta siihen saakka ovat sen toiveet rajattomat, sen vaatimukset pohjattomat, ja jokainen toiveen tyydytys synnyttää uuden. Mikään maailmassa mahdollinen tyydytys ei riittäisi sen kaipausta sammuttamaan, antamaan äärellistä määrää sen himolle ja täyttämään sen sydämen pohjatonta kuilua. Ja minkälaisia tyydytyksiä saa ihminen osakseen? Että hän hellittämättömästi ponnistaen, taistellen päivittäistä hätää vastaan saa ylläpidetyksi tämän vaivaisen olemassaolon itsensä.

Elämä ei olemuksensa mukaisesti saata olla mitään muuta kuin petosta sekä suuressa että pienessä. Lupauksiaan se ei täytä; korkeintaan osoittaakseen, kuinka vähän toivottu oli toivomisen arvoista. Etäisyyden loihuvoima näyttää meille paratiiseja, jotka häviävät harhanäkyjen lailla, kun niitä tavoitamme. Onni piilee senvuoksi aina tulevaisuudessa tai myös menneisyydessä, ja nykyisyys on verrattavissa pieneen himmeään pilveen, jota tuuli kiihättää yli aurinkoisen lakeuden; sen edessä ja takana on kaikki kirkasta; se yksin luo alati varjon...

On todellakin uskomatonta, kuinka mitättömänä ja merkityksettömänä, ulkokohtaisesti katsoen, ja kuinka tympeänä ja hengettömänä, itsekohtaisen tunnon kannalta

katsoen, useimpien ihmisten elämä virtaa kehdosta hautaan. Se on valjua kaihoamista ja kiusaantumista, kuin unenomaista hoipertelua kautta neljän ikäkauden kuolemaa kohti, lattean jokapäiväisten ajatusten saattamana. He ovat kuin kellot, jotka vedetään vireeseen ja käyvät, tietämättä miksi; ja joka kerta kun ihminen siirtyy ja syntyy, on ihmiselämän kello uudelleen vedetty vireeseen, nakuttaakseen uudelleen, mitättömin muunteluihin, jo lukemattomia kertoja toistetut tahdit. Jokainen ihmisolento on vain uusi äärettömän luonnonhengen lyhyt unelma, haihtuva piirto lisää, jonka se leikiten vetäisee äärettömään lehteensä, avaruuteen ja aikaan. Se viivähtää vain tuokion, sitten se pyyhittää pois, antamaan toisille sijaa.

Ja kuitenkin – siinä ilmenee elämän arveluttava puoli – täyttää jokaisen näistä haihtuvista olemassaoloista koko elämäntahto kaikessa kiihkossaan, ja se on maksettava monilla syvillä tuskilla ja lopuksi kauan pelätyllä ja vihdoinkin tulevalla katkeralla kuolemalla. Ja näin kokonaisuutena katsoen on kunkin yksilön elämä murhenäytelmä, mutta sellaisena kuin se jokapäiväisessä mitättömyydessään ja vaivassaan koetaan, on se surkeata komediaa. Kuin tahtoisivat sallimus olemassaolomme tuskaan lisätä vielä ivansa, sisältää elämämme täten murhenäytelmän ylevän surun, eikä meillä kuitenkaan ole traagillisten henkilöiden arvoa, vaan elämän-levessä yksityiskohtaisuudessa pysymme aina naurettavina pilanäytelmän henkilöinä.

Tämänsuuntainen on se elämäntunto, jota Schopenhauer yhä uusin värikkäin muunteluihin tulkitsee juhlallisen komeissa

lauseissaan. Koko hänen ihmisensä on siinä mukana. Elämän ahdistava näytelmä on syvästi vanginnut hänen mielensä. Olemisen synkkä arvoitus askarruttaa kaikkia hänen nerokkaan personallisuutensa kykyjä. Mutta se sisäinen käymisprosessi, minkä kautta hänen syvällinen elämäntuntonsa kiteytyy valtaiseksi ajatusrakennukseksi, on niiden sielullisten lakien mukainen, jotka vallitsevat *runoelmien*, taidetuotteiden kehkeymistä. Määräävää tunnesävyä vastaan ei saa rikkaa, mielenliikutuksen pitää päästä kuvatussa tapahtumassa purkautumaan, nousemaan huippukohtaansa, riehumaan ja raukeamaan. Niinkuin siis Schopenhauer tunsi omassa onnettomassa rinnassaan määrättömien pyyteiden temmeltävän, niin uskoi hän ympärillään tajuavansa äärettömän maailmantahdon, joka taistelee sokeata traagillista taistelua kautta luomakunnan, kunnes se vihdoin saa vapahduksen korkeimmalle kehittyneissä ihmisissä – pyhimyksissä ja askeeteissa, jotka tajuten, että kaikissa olennoissa ilmenee sama periolemus kuin heissä itsessään, kieltävät itsekkään minänsä ja elämäntahtonsa ja niin pääsevät ikuiseen rauhaan.

Kauneinta täten tarjotussa Schopenhauer-katkelmassa on kenties se panteistinen mieliala, minkä avulla hän koettaa luoda sovittavaa valaistusta kuoleman katkeruuteen. Mitä merkitsee yksilön häviö, kun kokonaisuus säilyy, joka kuitenkin on ainoa todellinen?

Kuinka välinpitämätön Schopenhauer kehittäessään filosofiaansa, jonka on tyydyttäminen koko hänen olemustaan,

on logiikan vaatimuksia kohtaan, siitä antaa seuraavakin tutkielma monta hyvää näytettä. Niinpä Schopenhauer moneen kertaan tehostaa kuilua, joka on tosiolevaisuuden ja ilmiömaailman välillä; täten esim. se, että tajuamme olemukseltaan yhtenäisen elämän yksilöinä, on pelkkä ilmiö, ilman vastiketta tosiolemuksessa, puhdas ymmärryksemme synnyttämä harha. Mutta – tulee tämän johdosta kysyneeksi – jos mainittu kuilu on näin suuri, kuinka meillä silloin voi olla oikeutta väittää tosiolevaiseksi tahtoa, joka kuitenkin ensikädessä kuuluu ilmiömaailmaan? Tähän Schopenhauer vastaa, että me tunnemmekin "tahdon" ainoastaan – tosin välittömimmässä – ilmenemyksessään ja että meidän tietomme siitä ei olekaan "täysin tyhjentävä eikä täysin vastaavainen(!)". Tällainen vastaus on tietenkin pelkkää kiertelyä ja omansa osoittamaan, kuinka mielivaltaisesti Schopenhauer piteli käsitteitään, ja kuinka hauraiksi logiikan telkeet, jotka sulkevat meiltä pääsyn ilmiömaailman taakse, kävivät hänen "metafyysillisen tarpeensa" edessä.

* * * * *

Arthur Schopenhauer syntyi Danzigissa 22 p: nä helmikuuta 1788. Hän polveutui vanhasta varakkaasta kauppiassuvusta ja sai senmukaisen kasvatuksen. Jo poikana sai hän oleskella ulkomailla, Ranskassa ja Englannissa, minkä maiden kieliä hän oppi täydellisesti hallitsemaan. Näin tuli Schopenhauerista "maailmanmies" jo nuoruudessaan. Hän sai aikaisin elämäkokemusta; se esti hänestä koskaan tulemasta

tomuttunutta "kamarifilosofia", joka katselee elämän kuumaa kamppausta valjujen abstraktioittensa takaa.

Vuonna 1809 tuli Schopenhauer ylioppilaaksi Göttingenin yliopistoon. Ensi nidos hänen pääteostaan *Die Welt als Wille und Vorstellung* ilmestyi kymmenen vuotta myöhemmin, mutta kesti kolmekymmentä vuotta, ennenkuin hän ensinkään alkoi tulla tunnetuksi. "Kateederifilosofit", joilla ei ollut mitään ystävällisiä tunteita Schopenhaueria kohtaan niiden terävien pistosten jälkeen, mitä olivat häneltä saaneet, vaikenivat hänestä visusti. Peritty varallisuus teki Schopenhauerin toimeentulon huolettomaksi; hän eleli Frankfurt am Mainissa kirjallisia töitään jatkaen. V. 1851 ilmestyi *Parerga und Paralipomena*, jolla oli suuri menestys. Senjälkeen alkoi hänestä pian tulla kuuluisuus. Vuosisadan jälkipuoliskolla hän oli jonkun aikaa suorastaan muotifilosofina, kuten senjälkeen Nietzsche ja meidän päivinämme Bergson.

Schopenhauer kuoli viisaan kuoleman 21 p: nä syyskuuta 1860.

Filosofianhistoriallisesti katsoen on Schopenhauer Kantin työn jatkaja ja kehittäjä. Hän säilytti useimmat Kantin tietokritiikin opeista, mutta oikaisi niitä väittämällä m.m., että tosiolevaisuus ei ole tuntematon, vaan "tahtoa", ja että kategorioja on vain yksi, nimittäin kausaliteetti.

Suomentaja.

KUOLEMA JA KUOLEMATON

Kuolema on filosofian varsinainen innoittava haltio eli *musagetes*, minkä vuoksi Sokrates onkin filosofian määritellyt "kuoleman tutkimukseksi". Tuskinpa ollenkaan filosofoitaisiinkaan, ellei kuolemaa olisi. Siksi on aivan paikallaan, että erikoinen kuoleman tutkistelu saa sijansa tässä, viimeisen, vakavimman ja tärkeimmän kirjamme¹ alussa.

Eläin viettää päivänsä vailla varsinaista kuoleman tuntemusta: siksi nauttii eläinyksilö välittömästi koko suvun katoamattomuutta, se kun saattaa tajuta oman olemassaolonsa ainoastaan loppumattomaksi. Ihmisessä sensijaan järjen mukana välttämättä esiintyi kuoleman peloittava varmuus. Mutta kuten luonto läpikotaisin tarjoaa jokaista pahaa vastaan parannuskeinon tai ainakin korvauksen, niin auttaa samainen harkinta, joka toi tiedon kuolemasta, luomaan *metafyysillisiä* käsityksiä, jotka sitä vastaan lohduttavat ja joita eläin yhtä vähän kaipaa kuin pystyy itselleen luomaan. Etupäässä tätä tarkoitusta varten ovat kaikki uskonnot ja filosofiset järjestelmät muodostetut, ne ovat siis harkitsevan järjen omin neuvoin tuottamaa vastamyrkkyä kuoleman varmuutta vastaan. Kuitenkin ne aivan eri määrässä saavuttavat tämän

¹ *Die Welt als Wille und Vorstellung*-teoksen toinen nidos, jonka 41. luvun seuraava kirjoitelma muodostaa, jakaantuu neljään "kirjaan". Mainittu luku on tämän "kirjan" alussa.

tarkoituksen, ja todellakin tekee toinen uskonto tai filosofia paljon suuremmassa määrässä kuin toinen ihmisen kykeneväksi tyynesti katsomaan kuolemaa silmiin.

Brahmalaisuus ja buddhalaisuus, jotka opettavat ihmistä pitämään itseään Brahmana, perusolentona itsenään, vaikuttavat siinä suhteessa paljon enemmän kuin sellaiset opit, jotka antavat hänen syntyä tyhjästä ja aloittaa toiselta olennoilta saamansa olemassaolon todella vasta syntymässä. Sen mukaisesti tapaammekin Intiassa luottavaisuutta ja kuoleman halveksumista, josta Euroopassa ei ole mitään käsitystä. On itse teossa arveluttava asia tässä tärkeässä kohdassa aikaisen opetuksen kautta tyrkyttää ihmiselle heikkoja ja hauraita käsityksiä ja tehdä hänet täten iäkseen kykenemättömäksi omaksumaan oikeampia ja kestävämpiä. Opettaa hänelle esim., että hän äskettäin on tyhjästä syntynyt – siis iäisyyden läpeensä ollut tyhjyyttä – ja kuitenkin tulevaisuudessa on oleva katoamaton, on saman vertaista kuin opettaa hänelle, että vaikka hän läpikotaisin on toisen tekemä, hän kuitenkin on tekemisestään ja tekemättä jättämisestään vastuussa kaiken iäisyyden.

Kun näet sitten, hänen henkensä kypsyessä ja harkinnan esiintyessä, hänelle paljastuu tällaisten oppien kestättömyys, ei hänellä ole mitään parempaa niiden sijalle pantavana, – niin, hän ei enää pysty sellaista käsittämäänkään ja menettää täten sen lohdutuksen, minkä luonto hänelle oli määrännyt kuoleman varmuuden korvaukseksi. Tällaisen kehityksen

seurauksena näemme juuri nykyään, mitenkä (1844) Englannin turmeltuneiden tehdastyöläisten joukosta sosialistit ja Saksan turmeltuneiden ylioppilaiden joukosta nuorhegeliläiset vajoavat puhtaasti aineelliselle käsityskannalle, joka johtaa tulokseen: *edite, bibite, post mortem nulla voluptas* – syökää, juokaa, kuoleman jälkeen ei mitään nautintoa ole.

Kaiken jälkeen, mitä kuolemasta on opetettu, ei kuitenkaan ole kiellettävissä, että ainakin Europassa ihmisten, vieläpä monasti saman yksilön mielipide varsin usein yhä uudelleen horjuu sen käsityksen, joka pitää kuolemaa ehdottomana häviönämme, ja sen olettamuksen välillä, että me ikäänkuin kynsinemme ja karvoinemme olisimme kuolemattomia. Molemmat ovat yhtä väävät; mutta meidän ei niin suuresti ole tarvis löytää oikea keskitie, kuin omaksua se korkeampi näkökanta, jolta katsoen moiset käsitykset itsestään raukeavat.

Tahdon näissä tutkistelemuksissa ensinnä lähteä aivan empirisestä, kokemuksen kannasta. – Tällöin meillä on lähinnä edessämme se kieltämätön tosiseikka, että ihminen luontaisen tuntonsa mukaisesti ei ainoastaan omasta kohdastaan pelkää kuolemaa enemmän kuin mitään muuta, vaan myöskin kiihkeästi murehtii omaistensa kuolemaa, eikä ilmeisesti tee tätä itsekkäästi, itse kärsimänsä menetyksen vuoksi, vaan säälistä sen suuren onnettomuuden johdosta, mikä toisia on kohdannut; siksi soimataankin ihmistä, joka ei sellaisessa tapauksessa itke eikä murehdi, kovasydämiseksi ja tunnottomaksi. Tämän kanssa rinnakkainen on tosiseikka, että kostonhimo karkeimmassa

asteissaan tavoittaa vastustajan kuolemaa, suurimpana pahana mitä voi tapahtua. – Arvelut vaihtuvat ajan ja paikan mukaan; mutta luonnon ääni pysyy aina ja kaikkialla samana, sitä on siis ennen kaikkea tarkattava. Se näkyy nyt tässä selvästi ilmaisevan, että kuolema on suuri onnettomuus. Luonnon kielessä merkitsee "kuolema" häviötä. Ja että kuolema on vakava asia, käy ilmi jo siitä, että elämä, kuten jokainen tietää, ei ole mitään leikkiä. Emme kai ansaitse mitään parempaa kuin nämä molemmat.

Itse teossa on kuolemanpelko tiedosta kokonaan riippumaton: sillä eläin tuntee sitä, vaikka se ei tiedä kuolemasta mitään. Kukin olio tuo sen syntyessään mukanaan maailmaan. Tämä *a priori*, ennen kokemusta esiintyvä kuolemanpelko ei olekaan mitään muuta kuin elämäntahdon² nurjapuoli – tahdon, joka juuri on meidän olemuksemme. Senvuoksi on jokaisella eläimellä synnynnäinen huoli elämänsä ylläpidosta ja pelko sen häviöstä: tämä siis, eikä pelkkä tuskan karttaminen, ilmenee siinä arassa huolekkuudessa, millä eläin koettaa asettaa itsensä ja vielä enemmän sikiönsä turvaan jokaiselta, joka saattaisi käydä sillä vaaralliseksi. Miksi eläin pakenee, vapisee ja koettaa piiloutua? Koska se on pelkkää elämäntahtoa, mutta sellaisena se on kuolemalle alttiiksi annettu ja se tahtoisii voittaa aikaa. Niin menettelee luontaisesti myös ihminen. Suurin onnettomuus, pahin, millä missään voidaan uhata, on kuolema, suurin pelko kuolemanpelko. Mikään ei niin vastustamattomasti tempaa

² Sananmukaisesti käännettynä 'tahto elämään' (*der Wille zum Leben*). Lukijaa pyydetään pitämään tämä merkitys mielessään.

meitä vilkkaimpaan myötätuntoon kuin toisen hengenvaara, mikään ei ole kauhistuttavampaa kuin teloitus.

Mutta täten ilmenevä ääretön kiintyminen elämään ei saata olla peräisin tiedosta ja harkinnasta: näiden valossa se päinvastoin näyttää typerältä, koska elämän ulkokohtainen arvo on epätietoinen, ja ainakin jää epäiltäväksi, onko olemista pidettävä olemattomuutta parempana – niin, jopa täytyy olemattomuuden päästä voitonpuolelle, jos kokemus ja harkinta pääsevät vaikuttamaan. Jos hautojen ovia kolkutettaisiin ja kuolleilta kysyttäisiin, tahtovatko nousta elämään taas, pudistelisivat he päätään. Sensuuntainen on myös *Sokrateen* käsitys Platonin puolustuspuheessa, eikä iloinen ja rakastettava *Voltaire*kaan voi olla sanomatta: "*on aime la vie; mais le néant ne laisse pas d'avoir du bon*" – elämää rakastetaan; mutta olemattomuus ei ole vailla etujaan. Ja toisessa paikassa: "*je ne sais pas ce que c'est que la vie éternelle, mais celle-ci est une mauvaise plaisanterie*" – en tiedä mitä ikuinen elämä on, mutta tämä on huonoa pilaa. Sitäpaitsihan täytyy elämän joka tapauksessa pian loppua; niin että ne muutamat vuodet, jotka meidän vielä pitää olla olemassa, tykkänään häviävät sen äärettömän ajan rinnalla, jolloin ihmistä ei enää ole.

Senvuoksi näyttää harkinnan valossa suorastaan naurettavalta olla tästä ajan katkelmasta niin huolissaan, niin suuresti vapista, kun oma tai vieras elämä joutuu vaaraan, ja sepittää murhenäytelmiä, joiden peloittavuus johtuu vain meidän kuolemanpelostamme. Mainittu valtava kiintyminen elämään on

näin ollen järjetön ja sokea: se on vain siten selitettävissä, että meidän koko tosiolemuksemme jo itse on elämäntahtoa, jolle olemisen senvuoksi täytyy olla korkein hyvä, niin katkeroitunut, lyhyt ja epävarma kuin tämä lieneekin; ja siten, että mainittu tahto itsessään ja alkuaan on tiedoton ja sokea. Kaukana siitä että tieto olisi tämän elämäänkiintymyksen alkuperä, se suorastaan vaikuttaa tähän ehkäisevästi, paljastaessaan elämän arvottomuuden ja täten vastustaessaan kuolemanpelkoa. – Kun tämä tieto milloin voittaa ja ihminen siis rohkeana ja rauhallisena käy kohti kuolemaa, kunnioitetaan tätä suurena ja jalona tekona: me juhlimme siis silloin tiedon voittoa sokeasta elämäntahdosta, joka kuitenkin on oman olentomme ydin. Samaten halveksimme sitä, jossa tieto tässä taistelussa joutuu tappiolle, joka senvuoksi ehdottomasti kiintyy elämään, joka lähestyvää kuolemaa vastaan ponnistaa viimeiset voimansa ja epätoivoisena ottaa sen vastaan;³ ja kuitenkin ilmenee hänessä vain itseyytemme ja luonnon alkuperäinen olemus. Kuinka voisi – saattaa tässä ohimennen kysyä – rajaton rakkaus elämään ja pyrkimys säilyttää sitä kaikin tavoin, niin kauan kuin mahdollista, näyttää alhaiselta ja halveksittavalta, ja kuinka niinikään jokaisen uskonnon kannattajat voisivat pitää sitä tälle arvottomana, jos se olisi kiitollisuudella tunnustettava suopeiden jumalien lahja? Ja

³ *In gladiatoris pugnīs timidus et supplices, et, ut vivere liceat, obsecrantes etiam odisse solemus; fortes et animosos, et se acriter ipsos mortis offerentes servare cupimus.* Cic. pro Milone, c. 34. (Gladiatoritaisteluissa on meillä tapana vihata arkoja ja niitä, jotka rukoilevat henkensä puolesta; rohkeita ja uljaita sensijaan ja niitä, jotka pelottomasti itse käyvät kuolemaa kohti, haluamme auttaa.)

kuinka saattaisi edelleen sen ylenkatsominen näyttää suurelta ja jalolta? – Meitä taas vahvistavat nämä tutkistelemukset käsityksessämme: 1) että elämäntahto on ihmisen sisin olemus; 2) että se on itsessään tiedoitsematon, sokea; 3) että tieto on sille alkuperäisesti vieras, myöhemmin ilmennyt olomuoto; 4) että tieto taistelee sen kanssa ja meidän arvostelumme antaa hyväksymisensä tiedon voitolle tahdosta.

Jos se, mikä meistä saattaa kuoleman näyttämään niin hirveältä, olisi *olemattomuuden* ajatus, niin täytyisi meidän samalla väristyksellä ajatella sitä aikaa, jolloin meitä ei vielä ollut. Sillä on kumoamattoman varmaa, ettei olemattomuus kuoleman jälkeen saata olla toisenlaista kuin olemattomuus ennen syntymää, ei siis myöskään valitettavampaa. Kokonainen iäisyys on kulunut, jolloin meitä *ei vielä* ollut; mutta se ei mitenkään huoleta meitä. Sensijaan on meistä kovaa, jopa sietämätöntä, että tätä päiväperhon elämän hetkellistä välikohtausta seuraisi toinen äärettömyys, jolloin meitä *ei enää* olisi. Olisiko nyt tämä olemassaolon jano kenties senkautta syntynyt, että me nyt olemme saaneet elämää maistaa ja havainneet sen niin ylen armaaksi? Varmastikaan ei, kuten jo ylempänä lyhyesti selvitettiin; paljon pikemmin olisi tehty kokemus saattanut herättää äärettömän kaipauksen olemattomuuden kadotettua paratiisia kohtaan. Myöskin täydentää sielun kuolemattomuuden toivoa aina "paremman maailman" toivo, – merkki siitä, ettei nykyinen ole suurenarvoinen.

Kaikesta tästä huolimatta on kysymystä kuolemanjälkeisestä tilastamme varmasti käsitelty kymmenentuhatta kertaa enemmän, kirjoissa ja suullisesti, kuin kysymystä syntymänedellisestä tilastamme. Teoretisesti katsoen on toinen kuitenkin yhtä läheinen ja oikeutettu kysymys kuin toinenkin; ja joka olisi toiseen vastannut, olisi kai pian toisestakin selvillä. Meillä on runollisia huudahduksia siitä, kuinka loukkaavaa olisi ajatella, että ihmisen henki, joka sulkee piiriinsä maailman ja jossa asuu niin paljon ylen oivallisia ajatuksia, vaipuisi hautaan ruumiin mukana; mutta siitä, että tämä henki olisi antanut kokonaisen äärettömyyden kuluu, ennenkuin se näine ominaisuuksineen syntyi, ja että maailma aivan niin kauan on saanut tulla toimeen ilman sitä, ei puhuta mitään. Kuitenkaan ei tahdon lahjomatta jääneelle tiedolle mikään kysymys esiinny luonnollisempana kuin tämä: ääretön aika on kulunut ennen minun syntymääni; mitä olin minä kaiken sen ajan?

Metafyysilliseltä kannalta kenties saattaisi vastata: "Minä olin aina minä: nimittäin kaikki, jotka tuon ajan kuluessa täten itsestään lausuivat, olivat juuri minä." Mutta tämän me toistaiseksi, nykyiseltä aivan empiriseltä näkökannaltamme jätämme huomioonottamatta ja otaksumme, ettei minua olisi ollenkaan ollut. Mutta silloin minä voin äärettömään kuolemanjälkeiseen aikaan nähden, jolloin minua ei enää ole, lohduttautua sillä äärettömällä ajalla, jolloin minua vielä ei ollut, ja joka on varsin tuttu ja todellakin hyvin mukava tila. Sillä iäisyys *a parte post*, tuleva iäisyys ilman minua, saattaa olla

yhtä vähän peljättävä kuin iäisyys *a parte ante*, mennyt iäisyys ilman minua, koska nämä kaksi eivät missään muussa eroa toisistaan kuin että välillä on päiväperhosmainen elämänunelma. Myöskin voidaan kaikki todistukset kuolemanjälkeisen elämän puolesta yhtä hyvin kääntää *in partem ante*, jolloin ne todistavat syntymänedellisen elämän hyväksi; hindut ja buddhalaiset johdonmukaisesti otaksuvatkin tämän. *Kantin* oppi "ajan ideaalisuudesta"⁴ yksinään ratkaisee kaikki nämä arvoitukset, mutta siitä ei vielä ole kysymys. Mutta senverran selviää jo sanotusta, että on yhtä järjetöntä surra aikaa, jolloin minua ei enää ole, kuin olisi surra sitä, jolloin minua ei vielä ollut: sillä on yhdentekevää, onko aika, joka ei täytä olemassaoloamme, siihen aikaan, joka sen täyttää, tulevaisuuden vaiko menneisyyden suhteessa.

Mutta aivan riippumattakin näistä ajan tarkasteluista on itsestään järjetöntä pitää olemattomuutta pahana, koska kaikki paha samoin kuin kaikki hyväkin edellyttää olemassaoloa, vieläpä tajuntaakin, ja tämä taas elämän mukana lakkaa kuten myös unessa ja tiedottomuuden tilassa. Senvuoksi on meille tajunnan puutos, johon ei mitään pahaa sisälly, varsin tuttu ja turvallinen, ja sen tulo on joka tapauksessa silmänräpäyksen asia. Tältä näkökannalta katseli *Epikuros* kuolemaa ja lausui senvuoksi aivan oikein: "Kuolema ei meitä liikuta", selittäen että kun me olemme olemassa, silloin ei kuolemaa ole, ja kun kuolema on,

⁴ Oppi, että aika on pelkästään olennostamme johtuva havainnonmuoto (kuten paikallisuuskin) ilman vastinetta tosiolevaisuudessa.

silloin ei ole meitä (Diog. Laert., X, 27). Ilmeisesti ei ole mikään onnettomuus että ihminen on kadottanut sellaista, mitä ei voi kaivata: siis saa tuleva olemattomuutemme liikuttaa meitä yhtä vähän kuin mennyt olemattomuutemme.

Tiedon kannalta ei siis ilmene ollenkaan mitään syytä peljätä kuolemaa; mutta tajunta on tietämistä, siksi ei kuolema sille ole mitään pahaa. Myöskään ei tämä minuutemme *tietävä* osa kuolemaa pelkää; vaan yksinomaan sokeasta *tahdosta* johtuu se *fuga mortis*, kuoleman kammo, joka kaiken elävän täyttää. Mutta tähän tahtoon se, kuten jo ylempänä mainittiin, oleellisesti kuuluu, koska se on elämäntahtoa, jonka koko olemus on kiihkoa elämään ja olemassaoloon ja johon tieto ei kuulu alkuperäisesti, vaan vasta sen ilmetessä eläinyksilöissä. Kun tämä tahto nyt tiedon välityksellä havaitsee kuoleman ilmiömuotonsa loppuna, jonka muodon kanssa se on identifioinut itsensä ja johon se siis luulee rajoittuvansa, ponnistaa sen koko olemus kaikin voimin vastaan. Onko sillä nyt kuolemalta mitään todella peljättävänä, tulemme tuonnempana tutkimaan ja tällöin pitämään muistissamme tässä osoitetun kuolemanpelon varsinaisen lähteen, jonka asianmukainen jako olentomme tahtovaan ja tietävään osaan selvittää.

Tämänmukaista on myös, että kuolemaa ei niin peljättäväksi tee se että se on elämän loppu, koska elämä ei kenenkään mielestä voi olla erikoisesti surkuttelun arvoinen, vaan se että se on elimistön häviö: oikeastaan, koska elimistö on ruumiina ilmenevä tahto itse. Mainitun häviön

me tunnemme itse asiassa vain sairauden tai vanhuuden raihnauksissa: sensijaan kuolema itse on *minuudelle* olemassa vain sinä äkillisenä silmänräpäyksenä, jolloin tajunta häviää, aivojen toiminnan seisahtumisena. Tästä seuraava seisahduksen leviäminen kaikkiin muihin elimistön osiin on oikeastaan jo kuolemanjälkeinen tapaus. Kuolema siis itsekohtaisessa suhteessa koskee vain tajuntaa. Mitä nyt tämän katoaminen on, voi jokainen suunnilleen arvostella uneenvaipumisen perusteella; mutta vielä paremmin tuntee sen se joka on kokenut todellisen tainnostilan, jommoisessa ylimeno ei tapahdu niin vähitellen eikä unien välityksellä, vaan ensinnä, vielä täyden tajun vallitessa, näkökyky häviää ja sitten välittömästi esiintyy syvin tiedottomuus: tunto tästä, mikäli sitä on, on kaikkea muuta kuin vastenmielinen, ja epäilemättä on, kuten uni on kuoleman veli, tainnostila sen kaksoisveli.

Väkivaltainenkaan kuolema ei saata olla tuskallinen, koska vaikeitakaan haavoittumisia säännöllisesti ei ensinkään tunneta, vaan ne vasta hetkeä myöhemmin huomataan, usein vasta ulkonaisten merkkiensä johdosta; jos ne ovat nopeasti kuolettavia, häviää tajunta, ennenkuin ne huomataan; jos ne surmaavat myöhemmin, on laita kuin muissakin taudeissa. Nekin jotka ovat menettäneet tajuntansa vedessä tai hä'ässä tai hirttäytyessä, ilmoittavat, kuten tunnettu, sen tapahtuvan kivutta. Ja varsinkin oikea luonnonmukainen kuolema, jonka ikä aiheuttaa, *euthanasia*, on huomaamattomalla tavalla tapahtuvaa vähittäistä häviämistä ja haihtumista todellisuudesta.

Toinen toisensa jälkeen sammuvat vanhuudessa intohimot ja pyyteet, samalla kun herkkätuntoisuus niiden esineitä kohtaan lakkaa; mielenliikutukset eivät enää saa aiheutta viritäkseen, sillä kuvausvoima käy yhä heikommaksi, sen kuvat himmeämmiksi, vaikutelmat eivät enää painu mieleen, ne menevät jäljettömästi ohi, päivät vierivät yhä nopeammin, menettävät merkityksensä, kaikki kalpenee. Korkeaikäinen vanhus hoipertelee ympärillämme tai lepää jossakin sopessa entisen olentonsa pelkkänä varjona, haamuna. Mitä on tässä kuolemalla enää hävitettävää? Eräänä päivänä hän uinahtaa viimeisen kerran, ja hänen unelmansa ovat – Niitäpä jo Hamlet kysyi kuuluisassa yksinpuhelussaan. Minä uskon: me uneksimme niitä juuri nyt.

Tässä on vielä huomautettava, että elämänprosessin ylläpito – vaikka sillä on metafyyssillinen perusta – ei tapahdu vastuksitta, siis ei myöskään ponnistuksitta. Tähän uupuu elimistö joka ilta, ja senpä vuoksi se lakkauttaa aivotoiminnan ja heikentää muutamia erityistoimia, sekä hengityksen, valtimon ja lämmönkehityksen. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että elämänprosessin täydellisen lakkaamisen täytyy sitä liikkeelle panevalle voimalle merkitä ihmeellistä helpotusta: kenties tämä osaltaan vaikuttaa että useimpien kuolleiden kasvoilla on suloisen tyytyväisyyden leima. Ylipäätään mahtanee kuoleman hetki olla samankaltainen kuin herääminen raskaasta painajaisunesta.

Toistaiseksi olemme havainneet, että niin suuresti kuin

kuolemaa peljätäänkin, se ei kuitenkaan saata olla mitään varsinaisesti pahaa. Mutta useinpa se ilmenee suorastaan jonakin hyvänä, toivottuna, ystävänä. Jokaiselle, jonka olemassaoloa tai pyrintöjä ovat kohdanneet voittamattomat esteet, – joka kärsii parantumattomasta tautia tai lohdutonta murhetta, – on viimeisenä, hänelle enimmäkseen itsestään aukeavana turvantienä palaaminen luonnon helmaan, josta hän kuten kaikki muukin lyhyeksi ajaksi oli sukeltanut esiin, suopeampien olemisen edellytysten toivon viettelemänä kuin hänen osakseen oli tullut, ja jonne hänelle sama tie aina jää avoimeksi. Tämä paluu on elävän *cessio bonorum*, omaisuuden luovuttaminen takaajalle. Kuitenkin sille tielle tässäkin tapauksessa astutaan vasta ruumiillisen tai henkisen taistelun jälkeen: niin suuresti empii jokainen palata sinne, mistä niin helposti ja auliisti astui olemassaoloon, jolla on tarjottavana niin paljon kärsimystä ja niin vähän iloja. – Hindulaiset ovat antaneet kuolemanjumala Yamalle kahdet kasvot: toiset kovin peljättävät ja kauheat, toiset kovin ystävälliset ja hyvänsuovat. Tämän selittää osaksi jo yllä esitetty tarkastelu.

Kokemuksen kannalta, jolla yhä edelleen pysymme, tarjoutuu myös itsestään seuraava näkökohta, jota senvuoksi kannattaa lähemmin selvittää ja oikeisiin rajoihinsa osoittaa.

Silmäys ruumiiseen näyttää minulle, että tuntokyky, ärtyväisyys, verenkierto, mieleenpalautus j.n.e. tässä ovat lakanneet. Tästä minä varmuudella päätän, että se mikä ne tähän saakka pani toimimaan, vaikkakin se aina pysyi minulle

tuntemattomana, ei niitä enää pane toimimaan, on siis poistunut niistä. – Mutta jos minä tähän lisäisin, että tämän on täytynyt olla juuri sitä, minkä minä olen tuntenut vain tajuntana, siis älynä (sieluna), niin ei tällainen johtopäätös olisi vain epäoikeutettu, vaan myös ilmeisesti väärä. Sillä milloinkaan ei tajunta ole minulle esiintynyt elimellisen elämän syynä, vaan tuotteena ja tuloksena, koska se tämän mukana nousee ja laskee, nimittäin eri elinkausina, terveydessä ja sairaudessa, unessa, tainnostilassa, heräämisessä j.n.e., siis aina esiintyi elimellisen elämän seurauksena eikä syynä, aina näyttäytyi jonakin, joka syntyy ja häviää ja taas syntyy, niin kauan kuin edellytykset tähän ovat vielä olemassa, mutta muuten ei. Olenpa saattanut tehdä senkin huomion, että tajunnan täydellisen hajoamisen, mielipuolisuuden, ei ensinkään tarvitse kerallansa heikentää ja masentaa muita voimia, taikka suorastaan uhata elämää, se päinvastoin niitä, varsinkin ärtyväisyyttä eli lihasvoimaa, suuresti lisää, ja elämää pikemmin pitentää kuin lyhentää, ellei muita kilpailevia syitä ole myötävaikuttamassa.

Edelleen tunsin yksilöllisyyden kaiken elimellisen elämän – ja siis myös, jos tämä on itsetajuista, tajunnan ominaisuudeksi. Mitään aihetta ei ole päätellä, että tämä ominaisuus kuuluisi mainitulle kuolemassa poistuneelle, elämää jakavalle, minulle täysin tuntemattomalle perusainekselle; sitä vähemmän, kun näen, että kaikkialla luonnossa jokainen yksityinen ilmiö on jonkun yleisen, tuhansissa samanlaisissa ilmiöissä toimivan voiman tuote. Mutta yhtä vähän on aihetta toisaalta päätellä,

että koska elimellinen elämä tässä on lakannut, senvuoksi myös mainittu, sitä tähän saakka vaikuttava voima olisi rauennut tyhjiin; – yhtä vähän kuin on syytä rukiin pysähtymisestä päätellä kehrääjän kuolleen. Kun heiluri, tavatessaan painopisteensä, vihdoinkin pääsee lepoon, ja siten sen näennäinen yksilöelämä on lakannut, ei kukaan arvele, että painovoima nyt on hävinnyt; vaan jokainen ymmärtää, että se on lukemattomissa ilmiöissä toimivana nyt kuten ennen. – Tosin saattaisi tätä vertausta vastaan väittää, että painovoima ei ole lakannut tässä heilurissakaan vaikuttamasta, vaan ainoastaan näkyvästi ilmaisemasta toimintaansa; joka näin väittää, ajatelkoon tämän sijasta sähköistä kappaletta, jossa sähkö purkautumisensa jälkeen todella on lakannut vaikuttamasta.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.